

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 316.612:378(477.83-25)

М. П. БЛІХАР

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті проаналізовано вплив середовища вищого навчального закладу на формування духовності студентської молоді. На основі власного дослідження зроблено висновок, що це середовище є досить сприятливим для формування та зростання рівня духовності студентів. З'ясовано, що студенти розуміють під поняттям духовність. Розкрито вплив особистості викладача та роль куратора у формуванні духовної компоненти студентів.

Ключові слова: середовище вищого навчального закладу, соціальний простір, освітнє середовище, духовність, студентська молодь.

Проблема розбудови української держави та її інтеграції в європейський освітній простір ставить на порядок денний зростання місця та ролі духовних цінностей у навчально-виховному процесі. Саме духовність є тим чинником, що здатний інтегрувати українське суспільство на принципах моральності та соціальної відповідальності кожного за долю держави. У цьому процесі зростає «питома вага» вищої освіти, яка має бути локомотивом не лише освітніх змін та трансформацій, а й нововведень, що покликані кардинально вплинути на змістовне наповнення ціннісно-світоглядних орієнтацій студентської молоді.

Важливим завданням формування духовної компоненти студентської молоді на сучасному етапі є актуальний аналіз відкритості вищих навчальних закладів до процесів, що невід'ємно пов'язані з вихованням підростаючого покоління на основі побудови національного освітньо-виховного простору. З погляду соціологічної науки, освіта, зокрема вища, – це свого роду соціальний простір (П. Бурдьє) [2; 3], у якому функціонують соціальні структури (Т. Парсонс) [13; 14], мережеві зв'язки (М. Кастельс) [8; 21], соціальні інститути й соціальні ролі (М. Грановеттер) [22].

Категорія «соціальний простір», як стверджує українська дослідниця В. Астахова, тісно пов'язана з категорією «соціальне середовище». Саме соціальне середовище заповнює соціальний простір, який спроможний набувати рис освітнього середовища. Сьогодні з'явилися також схожі поняття: «освітня сфера», «освітній простір», «соціокультурне освітнє середовище» тощо [19]. Відповідно інтерес до категорії «освітнє середовище» зумовлений тими змінами, які несе людству постіндустріальне (інформаційне) суспільство. Суспільство такого типу дедалі більше поєднує культуру з людиною, спостерігається активізація ролі освіти, зростає значення знань та інформації.

Найбільш активно поняття «освітнє середовище» використовували дослідники в контексті педагогічного знання (М. Крупеніна, С. Моложавий, Л. Новикова, С. Шацький, В. Шульга та ін.), які розуміли це поняття в широкому значенні як систему факторів, серед яких виховання, освіта, й у вузькому – як системотвірний фактор конкретної освітньої системи [17, с. 307]. Аналізуючи сучасні дослідження в цьому контексті, ми зустріли ще один термін – «культуротворче середовище вищого навчального закладу». Зокрема, Л. Ордіна стверджує, що культуротворче середовище вищого навчального закладу є умовою самореалізації особистості студента в навчальному процесі. Якщо в процесі навчання й виховання оптимально поєднуються нетрадиційні та традиційні форми навчання, різноманітні види творчих робіт, то утворюється культуротворче середовище, яке забезпечує прояв і розвиток творчого потенціалу особистості студента [11, с. 143].

Ще один термін, який привернув нашу увагу в ході вивчення даної проблеми, – «педагогічне середовище вищого навчального закладу». О. Горіна визначає його як сукупність соціальних, побутових, організаційно-педагогічних і особистісних умов освітньої діяльності суб'єктів (студентів, викладачів, освітніх установ загалом). Автор чималу увагу приділяє духовно-культурним цінностям в українському суспільстві та вважає, що процес їх відродження можливий саме в період навчання студента у вищому навчальному закладі через систему таких факторів педагогічного середовища, як:

- а) навчальний процес (гуманітарні й професійні дисципліни);
- б) позааудиторна робота (інститут кураторів, студентське самоврядування, секції, клуби, гуртки за інтересом);
- в) особистість викладача (авторитет, ерудиція, професійна майстерність, готовність до партнерства та співпраці) [6].

Т. Гущина стверджує, що освітнє середовище покликане мотивувати студентів до пізнання й творчості, слугувати засобом для розкриття та розвитку їхніх природних нахилів і здібностей. При цьому це середовище має бути варіативним, різноманітним за своїм змістом і з представленою в ньому в культурному та історичному контексті людською діяльністю. У цьому середовищі студент повинен мати можливість обирати свою діяльність і при цьому набувати особистісно та соціально значущих навичок та вмінь [7, с. 46]. Ще одна сучасна дослідниця О. Безсмертна, досліджуючи середовище класичного університету, стверджує, що це середовище формує систему цінностей, створює додаткові умови для соціалізації та самореалізації особистості, забезпечує більш повний розвиток молоді, включаючи розвиток естетичний. Сучасний класичний університет має бути не тим середовищем, що в умовах трансформаційних змін в українському суспільстві готує вузького, однобічного фахівця, а виховує духовну, вільну, творчу й соціально активну особистість компетентного фахівця зі здатністю швидко адаптуватися до умов, що постійно змінюються. Він має не тільки об'єднувати в собі самі знання та засоби їхньої передачі, але слугувати середовищем, що максимально сприяє самовиробленню та розширенню інтелектуальних і духовних можливостей суспільства [1, с. 14].

Український соціолог Є. Подольська, спираючись на положення загальної теорії систем, вважає, що соціокультурне середовище вищої освіти може бути визначене як елемент системи соціокультурного середовища суспільства, а також як елемент системи освітнього середовища. Положення про те, що теорія систем має багаторівневий характер і може однаково застосовуватися до всіх аспектів соціального світу, дає змогу розглядати соціокультурне середовище вищої освіти на різних рівнях: світовому, державному, регіональному тощо. Крім того, середовище вищого навчального закладу можна також розуміти як сукупність певних середовищ: середовище кафедри, середовище факультету, середовище наукових лабораторій, середовище курсу, середовище групи. Таким чином, середовище вищого навчального закладу являє собою самостійну систему, яка має свою структуру та елементи [5, с. 257–258].

Мета статті – розкрити роль середовища вищого навчального закладу у формуванні духовності сучасної студентської молоді на основі реалізації емпіричного дослідження вибраних навчальних закладів.

Для реалізації поставленої мети методом анкетування в травні-червні 2015 р. нами було опитано 370 студентів Львівського національного університету імені Івана Франка, 334 студенти університету «Львівська політехніка» та 84 студенти Українського католицького університету. Загалом у дослідженні взяли участь 788 студентів із трьох ВНЗ м. Львова. Відбір респондентів – цілеспрямований, квотний.

Одним із дослідницьких завдань було вивчити думку респондентів з приводу того, чи впливає середовище університету на підвищення рівня духовності студентів (табл. 1).

Таблиця 1

Чи впливає середовище вищого навчального закладу на підвищення рівня духовності студентів, %

Варіанти відповіді	ЛНУ ім. І. Франка	НУ «Львівська політехніка»	УКУ	Разом
Так	25,7	29,6	47,6	29,7
Швидше, так	48,6	42,5	42,9	45,4
Швидше, ні	15,4	16,2	8,3	15,0
Ні	3,2	3,9	1,2	3,3
Важко відповісти	7,0	7,8	0,0	6,6

Як видно з поданих результатів, серед студентів ЛНУ ім. І. Франка та НУ «Львівська політехніка» найбільше таких студентів, які швидше відчують вплив середовища вищого навчального закладу на підвищення рівня своєї духовності (48,6% та 42,5% студентів відповідно). Найбільший вплив середовище ВНЗ здійснює на студентів УКУ (47,6%). Не здійснює ніякого впливу на розвиток духовності студентства середовище ВНЗ лише для 3,3% студентів від загальної кількості респондентів, які брали участь у цьому опитуванні.

Одним з основних завдань нашого дослідження було виявлення особливостей розуміння студентами самого терміна «духовність». Слід констатувати, що в історичному контексті поняття «духовність» розвивається

спочатку як релігійний феномен, який інтегрує в себе патріотичні національні цінності. З іншого боку, наприклад, у педагогічній науці «духовність» – це значною мірою виховна категорія, в основі якої закладена християнська мораль, що відображає морально-етичні норми виховання особистості [10]. З психологічної точки зору, духовність – специфічна людська якість, яка формується в процесі усвідомлення та сприйняття певних суспільних норм і цінностей. У сумі вони формують духовний світ людини, забезпечуючи соціально-психологічну сторону її здоров'я, культурні, естетичні й духовні потреби [20]. Е. Помиткін визначає духовність як специфічно-людську якість, що характеризується усвідомленням єдності буття й зумовлює прагнення людини до гармонії внутрішнього та зовнішнього світу, спрямовує особистість до пізнання істини й самопізнання, творчості, самовдосконалення та гуманістичної поведінки [16].

Порівняльний аналіз результатів дослідження в трьох ВНЗ м. Львова свідчить, що студенти з різних університетів практично однаково розуміють термін «духовність» і вкладають у нього такий зміст (табл. 2).

Таблиця 2

Розуміння студентами поняття «духовність», %

Варіанти відповіді	ЛНУ ім. І. Франка	НУ «Львівська політехніка»	УКУ	Разом
Внутрішній світ людини, стан душі та внутрішня гармонія	52,4	50,3	65,5	52,9
Сукупність моральних та культурних поглядів	37,8	36,8	26,2	36,2
Специфічне ставлення до себе та до світу	5,7	7,2	2,4	6,0
Приналежність до якої-небудь релігії	1,9	3,9	2,4	2,8
Важко відповісти	1,1	1,5	2,4	1,4

Передусім, духовність для респондентів – це внутрішній світ людини, стан її душі та внутрішня гармонія. На друге місце студенти поставили таку альтернативу, як сукупність моральних та культурних поглядів. Найменше духовність пов'язують, як виявилось, з приналежністю до будь-якої релігії. Подібні результати були отримані також під час емпіричного дослідження В. Павловим [12]. За його результатами, 32% студентів під «духовністю» розуміють віру в Бога, 27% – гуманні відносини між людьми, 33% – знання історії та культури свого краю, 41% – внутрішній світ людини, стан душі. Схожий приклад наводить В. Петухов, за результатами дослідження якого, 41% студентів на питання щодо їх власного розуміння категорії «духовність» вказують на внутрішній світ людини [15]. Сучасні дослідники Н. Статінова та О. Кущенко, проводячи дослідження серед студентів Київського національного торговельно-економічного університету, виявили, що їхні студенти під духовністю розуміють, перш за все, сукупність моральних якостей людини (52,5%), гармонію її внутрішнього світу

(51,7%), інтелектуальне багатство людини: її розум, світогляд (34,3%), певне світобачення, прагнення до самовдосконалення (25,3%) [18].

Сьогодні багато науковців говорять про те, що навчальна діяльність у ВНЗ повинна бути спрямована не тільки на формування професійних навичок і вмінь майбутньої інтелектуальної еліти, а й на виховання та розвиток духовної сфери студентської молоді. У процесі дослідження ми хотіли з'ясувати, чи згодні наші респонденти з твердженням, що сьогодні вищий навчальний заклад повинен не лише надавати необхідні студентам знання, а й виховувати їх як усебічно розвинених особистостей з високим рівнем духовності. Як показали результати нашого дослідження, більшість студентів (80,8% із трьох університетів) цілком згодні з таким твердженням, 13,5% відзначили альтернативу «важко відповісти», і лише 5,7% респондентів не згодні із цим висловлюванням.

Головною фігурою у вищих навчальних закладах, яка активно впливає на особистість студента, безперечно, є викладач. У сучасних умовах він повинен не тільки ознайомлювати молодих людей з новими знаннями, а й прилучати їх до культури, допомагати орієнтуватися в ній [9]. Саме особистість викладача, його ставлення до своєї справи, рівень майстерності сприяють виробленню в студентів потреби в знаннях, бажанню глибоко й досконало вивчати певну дисципліну. Під час безпосереднього контакту викладач впливає на студентів не лише своїми знаннями, а й властивим йому світоглядом, життєвим досвідом, рисами характеру тощо.

У табл. 3 подано результати опитування щодо наявності у вищому навчальному закладі викладачів, які завжди готові допомогти своїм студентам у будь-якій ситуації. Як бачимо, у ВНЗ м. Львова є чимало викладачів, які готові прийти на допомогу своїм студентам. Найбільше таких викладачів виявилось в НУ «Львівська політехніка» (71,6% студентів так висловилися), в УКУ розраховувати на допомогу викладачів може 64,3% студентів, а в ЛНУ ім. І. Франка – більше ніж половина респондентів (57,3%).

Таблиця 3

Наявність викладачів, які готові завжди допомогти студенту в будь-якій ситуації, %

Варіанти відповіді	ЛНУ ім. І. Франка	НУ «Львівська політехніка»	УКУ	Разом
Так	57,3	71,6	64,3	64,1
Ні	7,6	8,7	8,3	8,1
Важко відповісти	35,1	19,8	27,4	27,8

У сучасному навчальному закладі від викладача, від рівня його професійної майстерності, ерудиції, професійної й загальної культури залежить виховання та формування в студентів національної свідомості, духовної культури й професійних якостей майбутнього фахівця. Саме тому в цьому контексті нас цікавила думка студентів з приводу того, чи викладач вищого навчального закладу в змозі впливати на формування духовності.

Ми отримали такі результати. Як видно з табл. 4, постать викладача є визначальною у формуванні духовної компоненти в студентів. Зокрема, на це звернуло увагу 84,5% опитаних студентів УКУ, 74,3% – ЛНУ ім. І. Франка та 71,9% – НУ «Львівська політехніка». Не має жодного впливу викладач для 6,5% від загальної кількості опитаних.

Таблиця 4

Можливість викладача вищого навчального закладу впливати на формування духовності студентів, %

Варіанти відповіді	ЛНУ ім. І. Франка	НУ «Львівська політехніка»	УКУ	Разом
Так	74,3	71,9	84,5	74,4
Ні	7,3	6,0	4,8	6,5
Важко відповісти	18,4	22,2	10,7	19,2

Яким чином викладач може впливати на формування духовності своїх студентів? Як видно з табл. 5, найбільш значущим чинником є власний приклад у відносинах з іншими (толерантність, стриманість, повага, людяність) (62,7% від числа опитаних респондентів). Наступним – працьовитість і бажання добиватися поставлених цілей (42,5%). Третім за значущістю – бажання самовдосконалюватись і розвивати свій світогляд (42,5%). Варто констатувати, що студенти трьох університетів, які були залучені до проведення дослідження, абсолютно однаково оцінили ступінь важливості вказаних факторів, пов'язаних з особистістю викладача.

Таблиця 5

Фактори, які визначають вплив викладача вищого навчального закладу на формування духовності студентів, %

Фактори впливу	ЛНУ ім. І. Франка	НУ «Львівська політехніка»	УКУ	Разом
Власний приклад у відносинах з іншими (толерантність, стриманість, повага, людяність)	68,6	50,0	86,9	62,7
Патріотизм, дотримання національних традицій	23,8	30,8	27,4	27,2
Працьовитість і бажання добиватися поставлених цілей	39,2	42,5	57,1	42,5
Зацікавленість мистецтвом у різних його проявах	8,6	18,3	10,7	12,9
Бажання самовдосконалюватись і розвивати свій світогляд	38,9	36,8	52,4	39,5
Власний приклад участі в різноманітних благодійних акціях та громадських організаціях	21,6	17,7	22,6	20,1

Сьогодні викладачі для підготовки майбутніх конкурентоспроможних висококваліфікованих фахівців та всебічно розвинених особистостей повинні володіти низкою професійних, особистісних та психологічних

якостей. Як видно з табл. 6, для студентів Франкового університету найважливішою якістю, якою має володіти викладач сучасного університету, є його вміння доступно та цікаво викладати свій предмет (69,5%). Далі за значущістю йдуть такі якості, як творчий підхід до викладання своєї дисципліни (59,2%), чесність та справедливість (52,4%), комунікабельність (48,6%) і повага до студентів (45,9%). Для студентів-політехніків на першому місці виявилася чесність та справедливість викладача (54,8%), на другому – уміння доступно й цікаво викладати свій предмет (49,1%), далі – комунікабельність (45,5%), повага до студентів (42,2%), творчий підхід до викладання (41,0%). Як ми бачимо, п'ятірка лідерів серед якостей, якими повинен володіти викладач сучасного університету, у студентів двох найбільших ВНЗ м. Львова збігається. Щодо студентів УКУ, то для них п'ятірку бажаних якостей сучасного викладача замикає така якість, як почуття гумору. Отже, студенти найбільше цінують у своїх викладачах професіоналізм у своїй роботі, чесність, справедливість та толерантність у відносинах зі своїми студентами.

Таблиця 6

Якості, якими повинен володіти викладач сучасного університету, %

Якості	ЛНУ ім. І. Франка	НУ «Львівська політехніка»	УКУ	Разом
Комунікабельність	48,6	45,5	50,0	47,5
Тактовність	19,2	32,3	22,6	25,1
Чесність, справедливість	52,4	54,8	77,4	56,1
Високий рівень духовного розвитку	11,4	14,7	36,9	15,5
Вимогливість до себе та до інших	15,7	38,0	16,7	25,3
Творчий підхід до викладання своєї дисципліни	59,2	41,0	53,6	50,9
Здатність до розуміння інших	31,1	31,7	34,5	31,7
Володіння новітніми інформаційними технологіями	24,6	18,9	8,3	20,4
Повага до студентів	45,9	42,2	53,6	45,2
Уміння доступно та цікаво викладати свій предмет	69,5	49,1	57,1	59,5
Зовнішній вигляд	3,0	6,3	8,3	4,9
Необхідність тримати дистанцію зі студентами	1,9	5,7	2,4	3,6
Почуття гумору	30,3	25,1	42,9	29,4
Професіоналізм	44,6	36,5	31,0	39,7
Об'єктивність в оцінюванні знань студентів	32,2	34,4	27,4	32,6

Сьогодні реалізація завдань виховання студентів у вищих навчальних закладах здійснюється через інститут кураторів. Завдання інституту кураторів та наставників, як зазначає Т. Буяльська, визначаються метою виховної роботи у вищій школі й характеризуються багатовекторністю на-

прямів, спрямованих на формування громадських, соціально-культурних та професійних якостей майбутнього фахівця, залучення студентів до наукової роботи, творчої діяльності, духовних надбань українського народу. Незаперечним є те, що робота куратора групи передбачає створення здорового морально-психологічного клімату в колективі, спонукає студентів до активної громадської позиції, творчих ініціатив, протидії антисоціальним та антикультурним явищам; підтримує саморозвиток особистості, її самостійності [4, с. 18]. Діяльність куратора спрямована на здобуття молодою людиною соціального досвіду поведінки, формування національної самосвідомості, ціннісних орієнтацій та розвиток індивідуальних якостей майбутнього фахівця [9, с. 64]. Ми в ході дослідження не оминули увагою цей аспект і з'ясували, яку роль, на думку студентів, повинен відігравати куратор у навчальному процесі (табл. 7).

Таблиця 7

Роль куратора у навчальному процесі, %

Роль куратора	ЛНУ ім. І. Франка	НУ «Львівська політехніка»	УКУ	Разом
Допомога студентам у їх адаптації до умов навчання в університеті	75,9	60,2	71,4	68,8
Контроль за навчальною діяльністю студентів, відвідуванням занять, своєчасним виконанням ними поточної атестації	20,3	23,1	19,0	21,3
Організація роботи з виховання в студентів культурних навичок, засвоєння ними загальнолюдських, національних, громадянських, духовних, особистісних цінностей	25,7	33,2	41,7	30,6
Формування в групі здорового морально-психологічного клімату	37,6	36,8	44,0	37,9
Залучення студентів до участі в наукових, культурних, спортивних та громадських заходах факультету й університету	41,4	30,2	33,3	35,8
Усі перелічені вище варіанти	11,6	22,5	15,5	16,6

Як видно з поданих результатів, суттєвих відмінностей у відповідях студентів із трьох університетів не спостерігаємо. Відповідно, можемо констатувати, що студенти сьогодні від кураторів очікують таких дій, які подано в порядку їх важливості та актуальності:

- 1) допомога студентам у їх адаптації до умов навчання в університеті;
- 2) формування в студентській групі здорового морально-психологічного клімату;
- 3) залучення студентства до участі в наукових, культурних, спортивних та громадських заходах факультету й університету;

4) організація роботи з виховання в студентській молоді культурних навичок, засвоєння ними загальнолюдських, національних, громадянських, духовних, особистісних цінностей;

5) контроль за навчальною діяльністю, відвідуванням занять, своєчасним виконанням поточної атестації.

Окремо ми запитали в респондентів, чи повинен куратор пропагувати своїм студентам розвиватися духовно, пропонуючи відвідувати театри, виставки, музеї, організовувати зустрічі з відомими особистостями. Однозначно погодилися з таким твердженням близько двох третин опитаних респондентів із досліджуваних ВНЗ (68,7% від загальної кількості). Так не вважає лише десята частина всіх опитаних (12,1%), а решта не визначилися однозначно з відповіддю.

Отже, за результатами проведеного нами соціологічного дослідження серед студентів трьох вищих навчальних закладів м. Львова можемо зробити такі **висновки**.

1. Формування духовної складової в сучасних умовах є процесом, що передбачає трирівневий підхід «середовище ВНЗ – викладач – студент». Кожний із цих вимірів посідає своє особливе місце в навчально-виховному процесі. За результатами емпіричного дослідження, студентська молодь визнає вагомий вплив середовища ВНЗ на формування своєї духовності (75,1% опитаних).

2. Під духовністю сучасне студентство розуміє, насамперед, внутрішній світ людини, стан її душі та внутрішню гармонію, а також сукупність моральних і культурних поглядів. Важливо підкреслити, що студенти досліджуваних ВНЗ не асоціюють з духовністю приналежність до якої-небудь релігії.

3. Констатовано вагомий вплив сучасного викладача на формування духовності студентства. Серед факторів, які визначають вплив викладача на формування духовності в студентській молоді, респонденти відзначають такі, як власний приклад у відносинах з іншими (толерантність, стриманість, повага, людяність); працьовитість і бажання добиватися поставлених цілей; бажання самовдосконалюватись і розвивати свій світогляд; патріотизм, дотримання національних традицій; власний приклад участі в різноманітних благодійних акціях та громадських організаціях; зацікавленість мистецтвом у різних його проявах.

4. Серед найвагоміших завдань куратора є допомога студентам у їхній адаптації до умов навчання в університеті; формування в студентській групі здорового морально-психологічного клімату; залучення студентства до участі в наукових, культурних, спортивних та громадських заходах факультету й університету. Констатовано, що близько двох третин опитаних студентів вважають, що куратор має сприяти їхньому духовному розвитку.

5. Отримані результати дають підстави говорити про те, що в сучасних умовах середовище вищого навчального закладу є одним з визначальних чинників у формуванні та розвитку духовної компоненти особистості

студента. Саме тому керівництву вищих навчальних закладів необхідно робити акцент на активному впровадженні програмних заходів та системних змін щодо її врахування в навчально-виховному процесі.

Список використаної літератури

1. Безсмертна О. В. Погляд на освітнє середовище класичного університету як на символ естетичного потенціалу країни / О. В. Безсмертна // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. – 2012. – № 4 (51). – С. 11–18.
2. Бурдьє П. Соціологія соціального пространства / П'єр Бурдьє ; пер. с фр., общ. ред. Н. А. Шматко. – Санкт-Петербург : Алетейя ; Москва : Ин-т эксперим.социологии : Алетейя, 2005. – 288 с.
3. Бурдьє П. Социальное пространство: поля и практики / П'єр Бурдьє ; пер. с фр. ; сост., общ. ред. пер. и послесл. Н. А. Шматко. – Санкт-Петербург : Алетейя ; Москва : Ин-т экспериментальной социологии, 2005. – 576 с.
4. Буяльська Т. Б. Робота кураторів академічних груп у вищому навчальному закладі : [метод. посіб.] / Т. Б. Буяльська, М. Д. Прищак, Л. А. Мацко. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 154 с.
5. Выпускник вуза в современном социокультурном пространстве : [монография] / [авт. кол.: Е. А. Подольска и др.] ; под общ. ред. Е. А. Подольской. – Харьков : Изд-во НУА, 2010. – 416 с.
6. Горіна О. Т. Вплив педагогічного середовища ВНЗ на формування духовно-культурних цінностей особистості студента [Електронний ресурс] / О. Т. Горіна. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/domtp/2010_3/Gorina.pdf.
7. Гущина Т. Роль образовательной среды в развитии субъективности старшеклассника в дополнительном образовании / Т. Гущина // *Педагогика*. – 2010. – № 9. – С. 45–50.
8. Кастельс М. Галактика Интернет : Размышления об Интернете, бизнесе и обществе / Мануэль Кастельс ; пер. с англ. А. Матвеева, под ред. В. Харитонова. – Екатеринбург : У-Фактория (при участии изд-ва Гуманитарного ун-та), 2004. – 328 с.
9. Костик Є. В. Проблема формування духовних цінностей у майбутнього спеціаліста [Електронний ресурс] / Є. В. Костик. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/ppmb/texts/2009_9/09kyvvs.pdf.
10. Мартіросян Л. Становлення духовно-ціннісного компонента українського виховання: історичний аспект [Електронний ресурс] / Леся Мартіросян. – Режим доступу <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/5175/3/4.pdf>.
11. Ордіна Л. Л. Демократичні цінності як фактор мотиваційного забезпечення культуротворчого середовища ВНЗ /Л. Л. Ордіна // *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. – 2009. – Вип. 3. – С. 142–146.
12. Павлов В. И. Духовно-нравственная культура и проблема ее формирования у студентов / В. И. Павлов // *Вестник Чувашского государственного педагогического университета им. И. Я. Яковлева*. – 2010. – № 1. – С. 117–123.
13. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс. – Москва : Аспект-Пресс, 1998. – 270 с.
14. Парсонс Т. Социальная система /Т. Парсонс // Парсонс Т. О социальных системах / под ред. В. Ф. Чесноковой и С. А. Белановского. – Москва : Академический Проект, 2002.
15. Петухов В. Новые активный русские: жизненные приоритеты, социальная мобильность, понимание успеха [Электронный ресурс] / В. Петухов. – Режим доступа: <http://www.psycho.ru/library/archive/312>.
16. Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості : [монографія] / Е. О. Помиткін. – Київ : Наш час, 2007. – 280 с.

17. Студент XXI века: социальный портрет на фоне общественных трансформаций: [монография] / под общ. ред. д-ра ист. наук В. И. Астаховой. - Харьков, Изд-во НУА, 2010. - 407 с.

18. Статінова Н. Пріоритети та цінності сучасної студентської молоді [Електронний ресурс] / Н. Статінова, О. Кущенко // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 3. – С. 107–117. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2011_3_13.

19. Чибісова Н. Г. Культурно-освітнє середовище і його роль у формуванні сучасного спеціаліста / Н. Г. Чибісова // Грані. – 2009. – № 6 (68). – Листопад-грудень. – С. 103–105.

20. Юзвак Ж. Духовність як психологічний феномен: структура та чинники розвитку / Ж. Юзвак // Філософська думка. – 1999. – № 5. – С. 139–150.

21. Castells Manuel. The rise of the network society / Manuel Castells. – [2-nd ed.]. – (Information age ; V. 1), 2000. – 594 p.

22. Granovetter M. Labor Mobility, Internal Markets and Job-Matching: A Comparison of the Sociological and Economic Approaches. – Mimeographed, 1983.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2017.

Блихар М. П. Высшее учебное заведение как среда формирования духовности студенческой молодежи

В статье анализируется влияние среды высшего учебного заведения на формирование духовности студенческой молодежи. На основе собственного исследования сделан вывод о том, что данная среда является достаточно благоприятной для формирования и роста уровня духовности студентов. Выяснено, что студенты понимают под понятием духовности. На основе результатов исследования анализируется влияние личности преподавателя и роль куратора в формировании духовной компоненты студентов.

Ключевые слова: *среда высшего учебного заведения, социальное пространство, образовательная среда, духовность, студенческая молодежь.*

Blikhar M. P. Higher Educational Establishment as an Environment for the Formation of the Students' Spirituality

The article is dedicated to the analysis of the environment of the higher education establishment in the process of formation of the students' spirituality. Today one can often come across the idea that the present-day environment of the higher education establishment does not only perform its main duty, which consists in the transfer of professional knowledge and skills. It is aimed at motivating the students to learn and create, being a mean for revealing and development of their natural inclinations and inborn aptitudes, as well as bringing them up to be spiritual, free and socially active personalities able to quickly adjust to the constantly changing conditions.

In order to study the meaning and role of the environment of the higher education establishment in the system of formation of the modern students' spirituality, there has been held an opinion poll by the author of the article. 788 students from three high education establishments located in Lviv participated in the poll, among which were the students of Ivan Franko National University of Lviv, Lviv Polytechnic National University, and Ukrainian Catholic University.

According to the findings, the overwhelming majority of students affirm that the environment of the higher education establishment has a significant impact on the rise of the development level of their spirituality. Analyzing the results of the investigation, it turned out that our respondents conceive spirituality as an inner world of a person, state of mind and inner harmony. A set of moral and cultural viewpoints comes second. As it turned out, the least of all spirituality is related to the confession.

In the course of the investigation, we have found out that there are a lot of instructors who are always ready to help their students in any situation. We also learned that the instructors can influence the formation of their students' spirituality. Among the impact factors the instructors have on the formation of students' spirituality there have been distinguished the following: personal example of the instructors in their relations with other people, assiduity and desire to succeed, improve oneself and develop the world-view, love for the country, personal example of participation in different kinds of charitable actions and public organizations. In the course of investigation, we also learned about the features a present-day instructor should have. First of all, it includes the ability to teach in plain language and make the study process exciting, creative approach to teaching, honesty, justice, interpersonal skills and respect for the students.

One more important element of the environment of the higher education establishment is an advising institute. According to the results of investigation an advisor should help the students in the course of their adaptation to the study conditions at the university; form within the student group a healthy moral and psychological climate; involve the students in scientific, cultural, sport and public events of the department and university in general, organize the work on the development of cultural skills among the students, mastering universal human, national, public, spiritual, personal values; control over the educational process, attendance of classes, and well-timed performance of current attestation. As it turned out from the perspective of most of the students, the advisor should inspire the students to develop spiritually, offering to go to the theater or museum, do an exhibition, arrange the meetings with famous people.

In such a way we may affirm that the environment of the higher education establishment exerts a significant influence on the development of spiritual components of the student personality. That is why it is necessary to lay emphasis on the active introduction of spiritual component in the education and bringing-up process, on the development of the student's spirituality and realization of his/her creative potential.

Key words: *environment of higher educational establishment, social space, educational environment, spirituality, student young people.*